

Veenbesblauwtje

Plebeius optilete

Het veenbesblauwtje is altijd zeldzaam geweest, maar is nu bijna verdwenen. De laatste vliegplaatsen liggen in Drenthe en Groningen. Hij leeft bij kleine hoogveentjes in bossen en vliegt in één generatie tussen midden juni en midden juli. De rups is groen en kan onder andere worden herkend aan de waardplant waar geen ander blauwtje van leeft.

Levenscyclus en gedrag

De belangrijkste waardplant van het veenbesblauwtje is in vochtige biotopen de kleine veenbes; mogelijk wordt in dit biotoop ook wel kraaihei als waardplant benut. In het buitenland, en vroeger bij Norg (DR) leeft deze soort in drogere biotopen en worden de eitjes afgezet op rode bosbes en kraai-, dop- of lavendelhei. De afzetplaatsen van de eitjes liggen doorgaans in een laagte in de vegetatie. Het vrouwtje zet de eitjes op verschillende delen van de veenbes af, zoals de stengel of de onderkant van een blad. De rupsen voeden zich aanvankelijk met de bladeren en overwinteren halfvolgroeid in het veenmos of soms tussen afgevallen bladeren. In mei worden ze weer actief. Zij eten dan de jonge uitlopers of de vruchtbeginsels, waarvan eerst de nog gesloten bloemkroon zorgvuldig wordt afgeknaagd, waarschijnlijk omdat hier schadelijke stoffen inzitten. De rups verpopt zich onder een blad van de waardplant. Het veenbesblauwtje heeft - in tegenstelling tot de andere soorten van dit genus - geen relatie met mieren. (MIDDELKOOP & VELING 1987, TOLMAN & LEWINGTON 1999).

In juni en juli vliegen de vlinders. Zij besteden relatief veel tijd aan voedsel zoeken: ca 90% van de dag. De nectarplant is vrijwel uitsluitend gewone dophei. De dichtheid aan vlinders is gemiddeld tot hoog, ca 4 tot 64 individuen per ha. De mannetjes verdedigen territoria boven vegetaties met dophei. In mindere mate zijn de mannetjes te vinden boven vegetaties met kleine veenbes, de meest gebruikte waardplant. Mannetjes hebben veel interacties met soortgenoten en andere vlinders. Zij vliegen vooral 's ochtends en op een zonnige dag zijn ze al om een uur of acht actief. De meeste vlinders komen 's ochtends uit de pop en de ontmoetingskans met een vers vrouwtje is dan het grootst. Vrouwtjes vliegen veel minder dan mannetjes en zitten het grootste deel van de dag stil. (MIDDELKOOP & VELING 1987, VELING 1989, TAX 1989, BINK 1992).

Vliegtijd en overwintering

Het veenbesblauwtje vliegt in één generatie tussen 21 juni en 10 juli, wat opmerkelijk kort is. De uiterste vliegdata zijn 7 juni en 9 augustus. De soort overwintert als halfvolgroeide rups.

Leefgebied

Het veenbesblauwtje leeft in Nederland op de zandgronden vooral bij kleine veentjes die door bos omgeven zijn. Deze veentjes zijn te vinden op moerassige plaatsen met hoog- of trilveen en op verveende plasjes in bossen. De veentjes bestaan uit een combinatie van lagere, nattere delen waarin veenbes groeit en wat hogere droge ruggen met dophei.

Vroeger vloog de soort ook op natte heiden zonder hoogveen waar wel de kleine veenbes in voldoende mate voorkwam en tussen veenmos groeide. De optimale grootte van het leefgebied ligt tussen de 0,8 en 2 hectare. Dit soort gebiedjes zijn echter te klein om een zelfstandige populatie te herbergen. Deze soort heeft daarom, net als de veenbesparelmoervlinder, een netwerk nodig van verschillende geschikte terreintjes waartussen uitwisseling kan plaatsvinden. Mogelijk zorgt de bosrijke omgeving voor een gunstig microklimaat. Bovendien overnachten de vlinders vaak in de bomen van het bos rond de veentjes. (WALLIS DE VRIES 1999B, VAN SWAAY & WALLIS DE VRIES 2001).

Tussen 1941 en 1963 vloog bij Norg (DR) een populatie in een vrij droog open bos. De waardplant was daar rode bosbes. Dit biotoop komt meer overeen met dat in Scandinavië en de Alpen. Deze vindplaats lag op drie kilometer afstand van het Langaar- en Doktersveen. Deze venen zijn in die periode veel bezocht omdat daar een populatie van de veenbesparelmoervlinder zat; het veenbesblauwtje is daar slechts eenmaal gezien.

Mobiliteit, verspreiding en trend

Het veenbesblauwtje is een weinig mobiele vlinder. Toch suggereren waarnemingen van zwervende vlinders en tijdelijke populaties op geïsoleerde, geschikte plaatsen, dat hij incidenteel behoorlijke afstanden kan afleggen. Zo is in het Fochteloërveen (FR) in 1995 en het Balloërveld bij Assen (DR)

◀ Hoogveentje in het Adderveen (DR).

Small peatbog in the Adderveen (prov. of Drenthe).

in 1983 een veenbesblauwtje gezien, terwijl de dichtstbijzijnde bekende populatie op ruim twintig kilometer afstand lag. (WALLIS DE VRIES 1999B, VAN SWAAY & WALLIS DE VRIES 2001).

Het veenbesblauwtje komt voor van Zuidoost-Frankrijk en Oost-Nederland tot Japan en Noord-Amerika en van Noord-Scandinavië tot Noord-Italië en Macedonië. In Nederland is het veenbesblauwtje altijd een zeldzame vlinder geweest. De eerste waarneming stamt uit 1854 (vijf exemplaren in juli nabij Varsseveld (ov)). Daarna volgden enkele losse waarnemingen uit Breda (1867 en 1868) en de Galderse heide (NB) (onbekende datum en 1886). Verder wordt de soort bij Steijl nabij Venlo (LI, 1907) en op twee plaatsen aan de noordzijde van de Veluwe gevonden: bij Leuvenum (1892) en Nunspeet (onbekende datum), overigens krijgt J.Th. Oudemans nog omstreeks 1930 enkele ongeëtiketteerde exemplaren van iemand die uitsluitend in de omge-

ving van Nunspeet had verzameld. Pas in 1903 werd de soort voor het eerst uit het Noorden van het land gemeld en wel bij De Punt (GR), waar de veenbesparelmoervlinder al veel langer bekend was. In 1909 werd hier de laatste vlinder gezien. Daarna zijn 32 jaar lang geen vondsten gemeld. Tussen 1941 en 1963 vloog de soort in de bossen bij Norg (DR). Ook werd hij in 1941 weer gevonden in Twente, waar hij tot 1950 aanwezig bleef (niet op de kaart, exacte locatie onbekend). Een andere populatie vloog in de Achterhoek in het Wooldsche Veengebied (GE). Pas in 1963 wordt het veenbesblauwtje voor het eerst waargenomen in het Dwingelderveld (DR), waar hij op verscheidene plaatsen en in relatief grote aantallen is gezien. Maar na 1975 verslechterde de stand daar snel. Sinds 1982 is de soort ook bekend van Sellingen (GR). (LEMPKE 1955, BINK & WITMOND 1967).

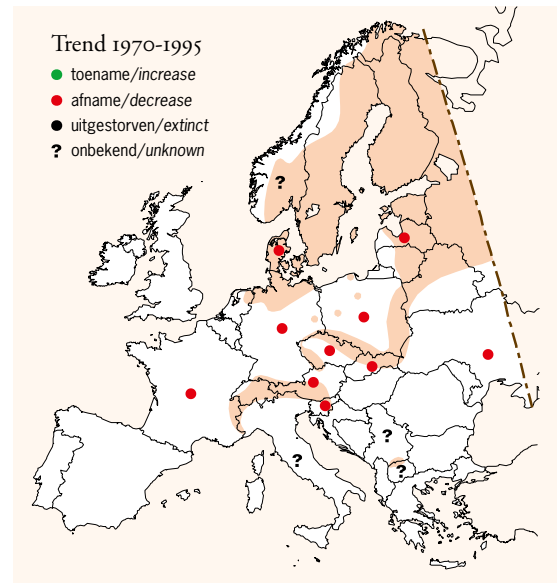
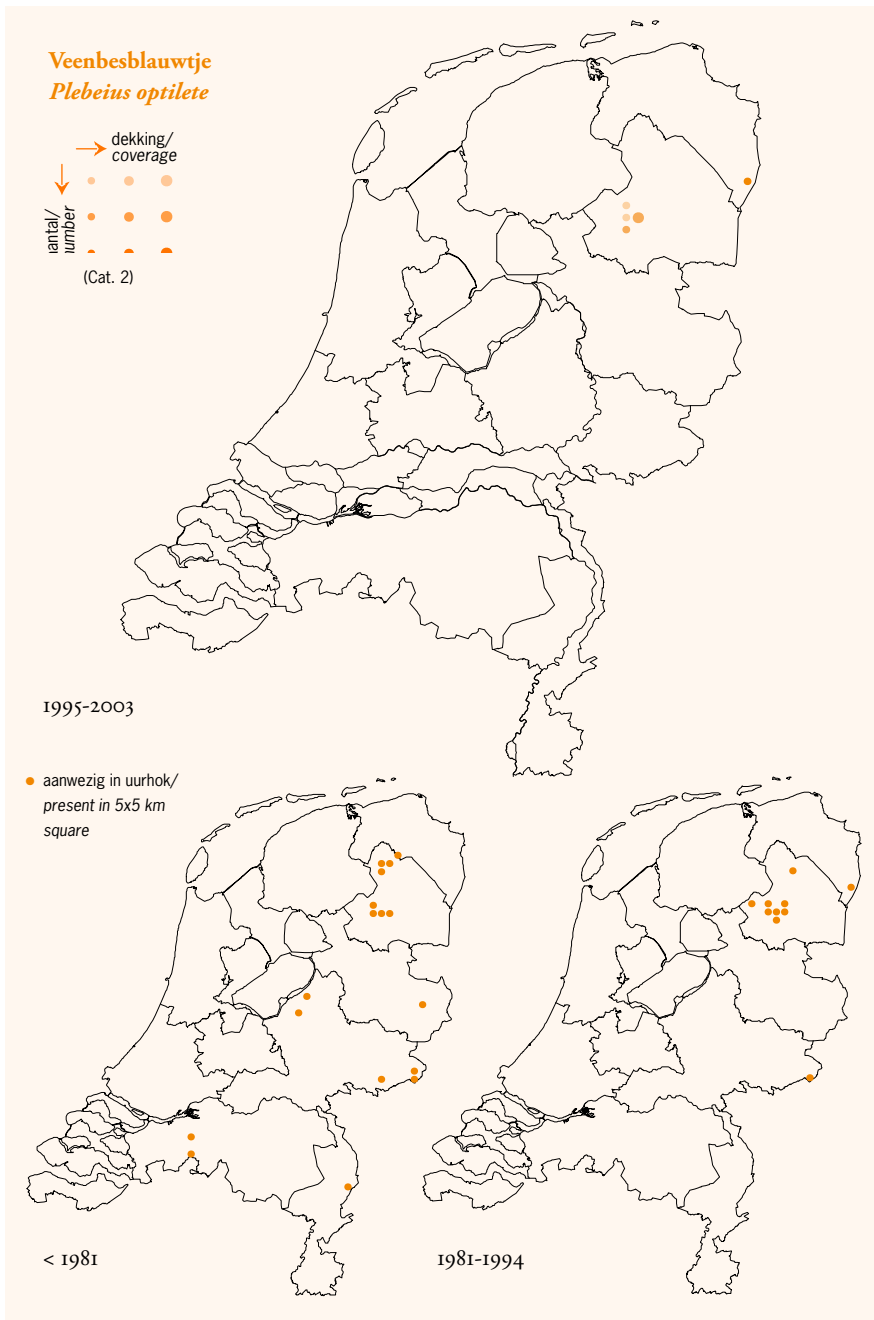
In de jaren tachtig restten er alleen nog populaties in Drenthe, het Wooldsche Veengebied en nabij Sellingen. Vanaf de jaren negentig gaat de soort verder achteruit en verdwijnt hij uit de Achterhoek en van diverse plaatsen in Drenthe (waaronder het Leggelderveld). Thans komt het veenbesblauwtje alleen nog in het Dwingelderveld en bij Sellingen voor. In Sellingen is slechts één kleine populatie aanwezig met naar schatting twintig tot dertig vlinders. In het Dwingelderveld leven nog ongeveer 50 vlinders, maar de stand verslechtert ook daar elk jaar. Het veenbesblauwtje is dan ook een uiterst zeldzame standvlinder die acuut met verdwijnen bedreigd is. (VAN SWAAY & WALLIS DE VRIES 2001).

Het is dus weinig verrassend dat uit het Landelijk Meetnet Vlinders blijkt dat het veenbesblauwtje met meer dan 50% achteruit is gegaan. (VAN SWAAY & PLATE 2004).

Bescherming

Het veenbesblauwtje staat als 'bedreigd' op de Rode Lijst van 1995 maar als 'ernstig bedreigd' op die van 2006. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd, maar uit de helft van de 22 landen waar hij voorkomt, wordt een achteruitgang gemeld. Hij staat op de Duitse Rode Lijst. (VAN SWAAY & WARREN 1999).

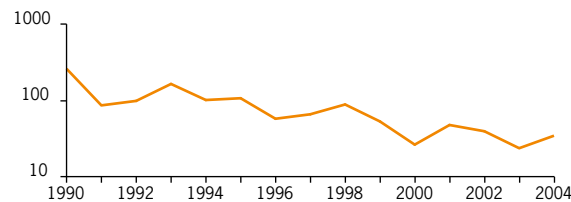
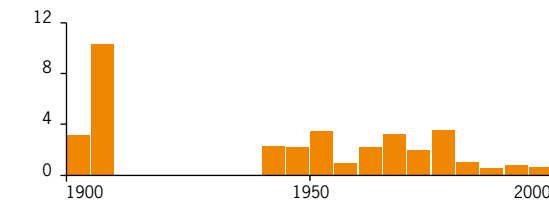
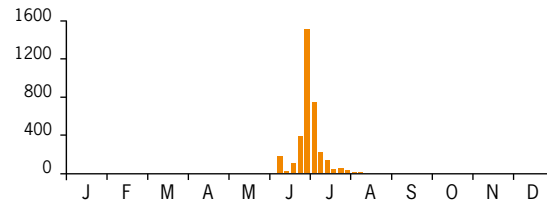
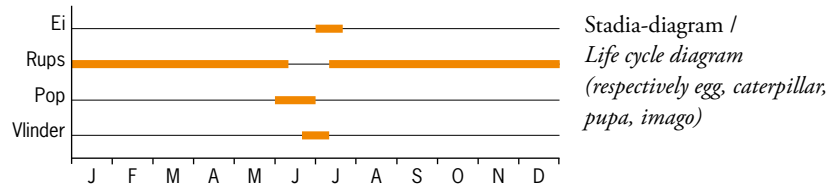
Het veenbesblauwtje is door een combinatie van factoren achteruitgegaan:

Profiel van het veenbesblauwtje**Voedsel rupsen** Kleine veenbes *Oxycoccus palustris*.**Voedsel vlinders** Dophei *Erica tetralix*.**Vliegtijd vlinders** Eén generatie tussen midden juni en midden juli.**Duur stadia** Ei: ca. 9, rups: ca. 330, pop: ca. 18, vlinder: 7-14, rijpingsduur ei: 3-4 dagen.**Overwinteringsfase** Halfvolgroeide rups.**Leefgebied** Hoogveentjes die door bos omgeven zijn.**Mobiliteit** Weinig mobiel.**Dichtheid** Gemiddeld tot hoog, ca. 4 tot 64 individuen per ha.**Status** Uiterst zeldzame standvlinder.**Rode lijst** 1995 'bedreigd', 2006 'ernstig bedreigd'.**Europese status** Niet bedreigd.**Knelpunten voorkomen** Verdroging, verbossing en versnippering.**Verwachting toekomst** Verdwenen standvlinder.**Beschermingsmaatregelen** Voorkomen verdere verdroging huidige vliegplaatsen, verwijderen bosopslag, kleinschalige vervening, creëren nieuw leefgebied door hoogveenherstel.

- Veel (bos)veentjes verdrogen, waardoor de kleine veenbes verdwijnt. Bovendien slaan hierdoor sneller bomen op die weer extra water verdampen, zodat het veentje sneller verdroogt. In veel bosveentjes ontbreekt op dit moment zelfs open water en daardoor ook de overgangszone van open water naar veenmosbegroeiing. Juist in deze overgang groeit de kleine veenbes.
- De huidige vliegplaatsen liggen te geïsoleerd. De afzonderlijke bosveentjes zijn te klein voor het instandhouden van duurzame populaties.
- Bij Norg is de soort verdwenen door de aanleg van een bungalowpark.
- Klimaatverandering draagt mogelijk bij aan een versterking van de ongunstige omstandigheden voor deze noordelijke en Alpiene soort.

Voor het behoud van het veenbesblauwtje is het gewenst dat op de bestaande vliegplaatsen een constant waterpeil wordt gehandhaafd of hersteld. Dit is ook de reden dat bosopslag moet worden verwijderd. Bovendien moeten in geheel verveende vennetjes kleinschalige veenputjes worden

gegraven, waardoor jonge successiestadia met open water ontstaan waar de kleine veenbes kan groeien.

Daarnaast is het dringend gewenst dat het bestaande leefgebied wordt vergroot. Veel verdwenen of gedegradereerde veentjes kunnen worden hersteld waardoor het leefgebied aanzienlijk wordt uitgebreid. Sterk gedegeneerde hoogveentjes kunnen grootschaliger worden afgegraven of uitgebaggerd om hernieuwde veengroei op gang te brengen. Hiervan profiteren ook andere bedreigde vlinders, zoals de veenbesparelmoervlinder en het veenhooibeestje.

Toekomst

Op dit moment is het veenbesblauwtje acuut met verdwijnen bedreigd en als er niets gebeurt zal deze vlinder binnenkort uit Nederland verdwijnen. Met de hierboven genoemde maatregelen kan deze vlinder behouden blijven.

SUMMARY**Cranberry Blue *Plebeius optilete***

Plebeius optilete has always been a rare resident here. However, it is now an extremely rare resident, with only two very small populations in the northeast of the country, comprising thirty and fifty individuals. The species is classified as 'critically endangered' on the 2006 Red List. It occurs in small raised bogs surrounded by woodland. *Oxycoccus palustris* is its main larval foodplant and *Erica tetralix* serves as nectar source for the adults. The species flies in one generation from mid-June until mid-July, and hibernates as a half-grown caterpillar. Extinction may be prevented by restoring the hydrology of the raised bogs. Furthermore, more habitat should be created near existing populations by digging small ponds that can develop into bog.

◀ Incidenteel legt het vrouwtje een eitje niet op veenbes maar op kraaihei.

Occasionally, the female of *P. optilete* lays her eggs on *Empetrum nigrum* rather than on *Oxycoccus palustris*.